

19.YÜZYILDA GİZEMLİ BİR İKONA RESSAMI: MİKHAİL VRUBEL

Zekiye Aslıhan ÖZTÜRK*

Özet

Modern sanat akımları için 19.yüzyılın sonu en ilginç dönemlerden biridir. Yüzyıl sonu olarak adlandırılan bir ruh durumu içinde yaşayan ve üreten sanatçıların, sanatta biçim ve öz hakkındaki araştırmalarını derinleştirmeleri, birbirinden görece farklı fakat temelde aynı motivasyonda birçok akımın doğmasına sebep olmuştur. Özellikle öznel bir bakış açısının yükselerek evrenle bir bütün olma düşüncesinin benimsendiği yeni bir felsefeyle açılan kapılar, sanata ilginç ve farklı konular sokmakla kalmıyor, bu konuları biçimlendirecek seçici araçlar da sağlıyordu. Rus sanatçı Mikhail Vrubel'in vizyonu da erken yaştan itibaren bu şekilde gelişerek çevresel etmenler, geçmiş sanatlar ve içinde bulunduğu kültür dairesinden edindikleri, kişisel ruh durumu ve yapısı ve yer aldığı projelerde edindiği tecrübelerle zenginleşerek onu Rus Modernizminin en önemli figürlerinden biri haline getirmiştir. Eğitimini gördüğü sırada edindiği akademik üslubun yanında çalışma alanlarında pratiğini yapmak adına incelediği İtalo-Bizans mozaiklerinin etkileri, onun sanatının yapısının altyapısını oluşturmada ortak bir rol oynamıştır. Zaman içerisinde Hıristiyanlık sanatı haricinde eski Rus kültürünün halkbilim ve mitoloji motifleriyle ve 19.yüzyıl Rus edebiyatının etkileriyle de süslenerek zenginleşen yeni bir konu içeriği, Vrubel'in sanatına dahil olarak konu içeriğini zenginleştirerek, konu açısından da onu salt ikona ressamı olma çizgisinden çıkarmıştır.

Sanatçının kırılğan iç dünyasının zenginliğinin yansıdığı çalışmalar, halkbilim, dini motifler ve mitolojiyle harmanlanan karakterlerle donatılmış bir dünyaya ait elemanlar haline gelmekteydi. Ayrıca sanatının biçimsel yönündeki süregelen arayış ve değişim ile çağdaşlarından belirgin şekilde ayrılma, onun ülkesinin sonraki sanatçı kuşakları tarafından da benimsemesini sağlamıştı. Bu durum, konu hakkında yazan birçok Rus sanatçının O'nu, gerçekçi bir gelenekten gelen Rus sanatındaki dışavurumculuğun ve ayrıca biçimde araştıran zihinsel yapısı ile soyutlamanın temelini atan kişilerden biri olduğu yönündeki ifadeleriyle güçlenmektedir.

Bu araştırmada Mikhail Vrubel'in sanatının oluşumu, gelişimini oluşturan etmenler tüm yönleriyle ele alınmış, dönem ve akım özellikleri incelenmiştir. Ayrıca sanatçının sanatına ait unsurlar, eserleri ile örneklendirilerek açıklanmış, sanatçı ve akım ile ilişkilendirilmiştir.

Anahtar kelimeler. Sembolizm, Mitoloji, İkona.

A MYSTERIOUS ICON PAINTER IN THE 19TH CENTURYs. MIKHAIL VRUBEL

Abstract

The end of the 19th century is one of the most interesting periods for modern art movements. The deepening of researches on form and essence in art by artists living and producing in a mood called the end of the century has led to the emergence of many movements that are relatively different from each other but basically have the same motivation. The doors opened with a new philosophy, in which the idea of becoming one with the universe by rising a subjective point of view was adopted, not only introduced interesting and different subjects to art, but also provided selective tools to shape

* Dr. Öğr. Üyesi. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Resim Bölümü, zaozturk@nku.edu.tr, aslihankusoglu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6837-4995

these subjects. The vision of Russian artist Mikhail Vrubel developed in this way from an early age, enriched by the environmental factors, past arts and the cultural circle he was in, his personal mood and structure, and the experiences he gained in the projects he took part in, making him one of the most important figures of Russian Modernism. In addition to the academic style he acquired during his education, the effects of the Italo-Byzantine mosaics, which he studied in order to practice in his work areas, played a common role in forming the infrastructure of the structure of his art. In time, a new subject content enriched by being embellished with folklore and mythology motifs of old Russian culture and the effects of 19th century Russian literature, apart from Christian art, enriched the subject content by being included in Vrubel's art, and removed him from the line of being a mere icon painter in terms of subject matter.

The works, which reflected the richness of the artist's fragile inner world, became elements of a world equipped with characters blended with folklore, religious motifs and mythology. In addition, the ongoing search and change in the stylistic aspect of his art and the apparent separation from his contemporaries enabled him to be embraced by the next generations of artists in his country. This situation is strengthened by the statements of many Russian artists writing on the subject that he is one of the people who laid the foundation for expressionism in Russian art, which comes from a realist tradition, and also for abstraction with his mental structure that explores form.

In this research, the formation of Mikhail Vrubel's art and the factors that make up its development are discussed in all aspects, and the period and movement characteristics are examined. In addition, the elements of the artist's art are explained by exemplary with his works and associated with the artist and the movement.

Keywords. Symbolism, Mythology, Icon.

Giriş

Mikhail Vrubel'in hayatı ve sanatına bakıldığında onu tek bir akıma ya da döneme yerleştirmek mümkün olmamaktadır. Sıra dışı çalışan zihninin eksenindeki düşünce yapısı Sembolizm ile çıkış noktasını bulan bir panteon yaratmasıyla sonuçlanmış, edebiyatın, halkbilimin, geçmiş din ve kültürlerin seçilmiş bir karmasından oluşan konular yaratmasının yolunu açmıştır. Hayatı boyunca biçimsel bir araştırma güdüsü ile hareketlenen sanatçının birçok geçmiş dönem sanatı ve ustası kadar dönemin akımlarını da aynı hassasiyetle incelemesi de kendi sanatını oluşturmadaki idealizmini ortaya koyar.

Daha önceki çalışmalarında ve eylemlerinde Art Nouveau ile ilişkilendirilen sanatçının bu akımdan yoğun olarak beslendiği açıktır. Dönemin Avrupası'nda neredeyse tüm ülkelerde genel bir eğilim hâline gelmiş olan Art Nouveau ile Sembolizm akımının da kendi içerisinde birleştiği birçok nokta bulunmaktadır. Öncelikle iki akımın da geçmiş dönem sanatları, konuları ve biçimlerine ilgisi büyüktür ve özel ilgi alanları Rönesans öncesi diyebileceğimiz dönemleri içine almaktaydı. Art Nouveau, dikkatini genel olarak üretim yöntemlerine vermiş olsa da yüzyıl sonundaki bu eğilimde Sembolizm ile birçok ortak yönü olduğu tartışılmazdır. Vrubel için de Sembolizmin biçimsel yönünün de ötesine geçen dışavurumcu ve sembol içerikli doğası, sanatını daha ileri bir noktaya taşımasını sağlayan etmen olmuş, O'nu Rus sanatının kilit figürlerinden biri haline getirmiştir.

Vrubel'in sanatını, Rus sanatının günü ve geleceğini nasıl şekillendirdiğini ve yüzyıllar arasında nasıl bir köprü oluşturduğunu tüm yönleriyle anlayabilmek için bu iki akım kadar yüzyılın ruhunu da algılayabilmek gerekmektedir. Son iki yüzyılın ışığında özellikle 19.yüzyılın son çeyreğinin

sanatçılar arasında oluşturduğu ruh durumu, 20.yüzyıldaki birçok akımın biçimlenmesi adına önem taşımaktadır.

19.Yüzyıl ve Gelişen Akımlar

19.yüzyıl, Modern akımların yüzyılıdır. 1870’te İzlenimciliğin başlamasına kadar olan zaman, yine modern akımların şafağını müjdeleyen, birbiri ardına gelen eğilimlerden oluşur. 1780-1830 yılları arasında etkin olan Romantizm akımı ve yine onunla aynı sosyal ve düşünsel altyapıyı paylaşan Yeni-Klasikçilik (1750-1850), 19. Yüzyılın fikir ve sanat alanındaki zeminini meydana getirmiştir. Devrimler Çağı olarak bilinecek 1700’lerin ikinci ve 1800’lerin ilk yarısını kapsayan dönem, içine iki siyasi devrimi birden sığdırmış, toplum yapılanmalarındaki değişim ile benzersiz olmuştur. Fransız ve Amerikan devrimlerinin aşıladığı birey, hak ve özgürlükleri düşüncesi ile binyıllardır hüküm süren monarşi ve benzer sistemlerin sarsılması, hızlı bir şekilde sanatlara da etki eder. Özellikle yüzyıllardır sanat koruyuculuğu yaparak sanatı yönlendiren, biçim ve içerik özelliklerini belirleyen hükümdarlar ve din çevrelerinin sanat üzerindeki etkilerinin azalması ile sanatın konu ve biçimde yeni alanlara kavuştuğu bir gerçektir. Özellikle devrim sonrası bu grupların sanat koruyuculuğundan çekilmesi ile sanatçılar, kendi özgür ses ve iradelerine ilk olarak Romantizm akımı ile sahip olmaya başlamıştır (Şenyapılı, 2004, s. 4).

Yeni Çağ’ın başlangıcından beri hızını arttırarak devam eden coğrafi keşifler ve bu yolla Avrupa’nın zenginleşmesi, yüzyıllar içerisinde bu kıtada din karşısında bilimin üstünlüğünün tanınmaya başlanması ile sonuçlanmıştır. Dünyanın bilim yoluyla tanınması ve algılanması, insan hayatının bu şekilde kolaylaşması ile dinin bireyin hayatı üzerindeki kısıtlayıcı ve kural koyucu yapısının hafiflemesi ile ilk olarak 18.yüzyılın en önemli olaylarından biri olan Sanayi Devrimi, yeni bir dönemin başlangıcı olmaktadır. Üretim yöntemlerinde büyük bir değişim ile toplumsal kalkınmaya sebep olan Sanayi Devrimi ile değişen ve gelişen üretim hızlanarak bilimin önemini daha da vurgulamış, bu yolla onu var eden bilim daha da ilgi çekerek, toplumların varoluşlarından beri din ile açıklanan sorularına bilimin rehberliğinde cevaplar aranmaya başlanmıştır. Bu durum, Hümanizm gibi Yeni Çağ felsefelerinin de daha da güçlenerek bireyciliğin ortaya çıkması ve devrimlerin meydana gelmesiyle sonuçlanacaktı. 18. Yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşen Fransız ve Amerikan devrimleri de bu dönüşümü toplumsal ve siyasi açıdan sona erdirdir.

Fransız Devrimi ile kimlik değiştiren sanat, dönemin iki akımı olan Yeni-Klasikçilik ve Romantizm ile karakterini göstermeye başlamıştır. Devrim ruhu ile yükselen milliyetçilik, kahramanlık, vatanseverlik gibi değerleri yansıtmaya amacı güden bu iki akımın sanatçıları, dönemin simge çalışmalarına imza atar. Özellikle Yeni-Klasikçiliğin yoğun akademizmine ve ahlaki değerlerin katı şekilde savunuculuğunu yapmasına da karşı çıkarak, akılla denetlenmeyen duyguların coşkusuyla vurgulayan Romantizm, devrimin vermek istediği mesajı en iyi şekilde ortaya koyan akım olarak gösterilmektedir (Little, 2004, s.66-67).

Söz konusu bu coşkunun dizginlenemez doğasının yarattığı biçimsel değişimler de modern sanatın yolunu açmada önemli bir adımdır. Daha sonra, sanatta özü yakalama çabasının, o güne kadar eşi görülmemiş yoğunluk ve çeşitlilikte biçimsel araştırmalarla desteklediği Modern sanat akımları, bu şekilde tarihi geleneği olan doğa taklidi olan mimesisi geride bırakmada bir çığır açacaktı.

İzlenimcilikle biçimde ve içerikte devrim niteliğinde bir süreci başlatan Modern akımlar içinde Sembolizm, özellikle yoğun sembol içeriği, mitoloji ve ikonografik altyapısı, anlam ve duygu yoğunluğu ile ön plana çıkmıştır ve bu yönüyle Romantizme çok benzer. Bir yüzyıl önceki Romantik sanatçılara da yine aynı yoğunluktaki eserlerinden dolayı ilk sembolistler demek doğru olacakken, Sembolizm akımına bağlı sanatçılar da Romantik dönemden fazlasıyla etkilenmişlerdir. Bu durum,

sadece kullanılan sembollerin fazlalığı ya da eski kültürlere ait temalar sebebiyle olmamakla birlikte genel olarak ortaya çıkan ıssız, kimi zaman vahşi görüntüler ve melankolik ruh durumudur. 18. yüzyılda romantik akımın beslendiği bu duygu durumu, devrimler ile bilimsel gelişmelerin vaat ettikleri ile mevcut durum arasındaki uyumsuzluktan doğan bir hayal kırıklığından ortaya çıkmaktaydı (Barberis-Grasser, 1993, s. 86-87). 19.yüzyılın sonu sembolistlerinin aynı temalar ve ruh durumuna sahip olmaları ise, *fin de siècle* (yüzyıl sonu) tabiriyle açıklanabilir. Fransızca bir tabir olan *fin de siècle*, 19.yüzyılın sonunda, edebiyatta ve sanattaki gelişmişliğin yanı sıra psikolojik olarak gerçeklerden kaçma eğilimi, aşırı estetikçilik, dünyadan yorulmuş ve umutsuz olma gibi kavramları bünyesinde barındırmaktaydı ve ilk olarak bu dönemde Fransa ve İngiltere'deki belli başlı sanat gruplarıyla ortaya çıkmış bir hareketti (Url 1).

Benzer iki düşünce modelinin sanatçılar arasında yaygınlaşması ile sanatta yoğun ve biçimin gerisinde zengin bir içeriğin var edilme çabası, farklı iki yüzyıldaki bu iki akımı birbirine bağlamaktadır.

Özellikle Romantik sanatın etkili olduğu ülkeler olan İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya gibi ülkelerde ve daha fazlasında, yine Sembolizmin kendine gelişim alanı bulması doğal olmuştur. Romantik düşüncenin ardındaki hayaller, düşler, bilinmeyen dünyalara ve diyarlara özlem, nostalji, eski kültürler gibi temalar, yine Sembolizmde de kendine öncelikli yer bulmuş, sanatçıların birinci konuları haline gelmiştir.

Fransız sanat eleştirmeni Albert Aurier'e göre, Sembolizmde ressamın yönelimi ve amacı, tek gerçek olan *ideayı* görselleştirmektir. 1891 tarihli Resimde Sembolizm, s. Paul Gauguin adlı makalesinde sanatı Realizm ve İdealizm olarak iki zıt eğilimde ifade eden eleştirmen, bu eğilimlerin birinin körlük, diğerinin ise insanın iç gözünden gelen bir öngörü olduğu savını ortaya koymuştur. Sadece duyuşal görünüşleri ifade eden realizmin aksine İdealizmin *ideayı* görselleştirmesi ve bunun tek hakikat olması, makale içinde Platon'un Devlet adlı eserinden bir örnekle açıklanmıştır (Öndin, 2019, s. 62). İdealist ressam için ise nesnelerin birer işaret ve sembol olması Sembolizmde resmin doğasını açıklamaktadır (Öndin, 2019, s. 63).

Sanatçıların konularını seçerken kendilerini günlük yaşamla sınırlamadıkları görülür, edebiyattan, efsanelerden ya da mitlerden yararlanılabilir. Burada önemli olan konu ve biçimlerin, zihnin katmanlarını uyaracak olan alt anlam ve göndermelere sahip olabilmeleridir (Reeder, 1976, s.325). Bununla birlikte doğa güçlerinin, günlük, mevsimlik döngülerin, ay, güneş gibi kozmosa ait varlıkların Sembolizmde sanata bakış açısı sağladığı bir gerçektir. Ayrıca Sembolizmde görüş, insan ruhunun derinliklerinde gizli ve olabildiğince özeldir. Bu da makrokozmos ile mikrokozmosun, yani insanın iç evreniyle dışsal bütünsel evrenin tam bir yansıma ve birbirine karşılık gelme durumunu ortaya koymaktadır (Gerould, 2009, s. 81).

Gerekse İngiltere'de yayılan Ön-Raffaello Kardeşliği'nde görülen, William Holman Hunt, Dante Gabriel Rossetti, John Everett Millais gibi ressamın mitolojik temalı resimlerinde, gerekse Arnold Böcklin, Gustave Moreau ya da Puvis De Chavannes gibi başka ülkelere Sembolizmde sanatçıların çalışmalarında eski kültürlere ve onların inanış ve yaşayışlarına duyulan ilgi belirgindir. Özellikle Antik Çağ ve Orta Çağ kültürü bu ilginin odağını oluşturmaktadır.

Rus Sembolizmde öne çıkan isim Mikhail Vrubel'in çalışmalarında ise onun, yine Orta Çağ betimleme biçimlerinden ikona ressamlığını Sembolizm akımı içerisinde var ettiğini görüyoruz.

Mikhail Vrubel'in Hayatı ve Sanatının Genel Özellikleri

1856'da Omsk'da dünyaya gelen Mikhail Aleksandrovich Vrubel, Petersburg Üniversitesi'nde hukuk eğitimi alırken bir taraftan da Güzel Sanatlar Akademisi'nde akşam derslerine katılır. Bu süreçte birçok yabancı dil öğrenme imkânı da bulan sanatçı, Rusya ve batı Avrupa'nın belli başlı birçok yazarından haberdar olur. Hukuk mezuniyetinin ardından tam zamanlı olarak Güzel Sanatlar Fakültesine devam etmeye başlayan Vrubel, bir süre sonra Kiev'deki Orta Çağ Rus sanatına ait önemli bir nokta olan Aziz Cyrill'in restorasyonunda görev almaya başlar. Bir süre Kiev'de kaldıktan sonra İtalo-Bizans mozaikler göreceği Venedik'e bir yolculuk yapar. Moskova'ya yerleştikten sonra ise Orta Çağ Rus kültürüne sevgisiyle bilinen bir sanatçı topluluğunun içinde yerini alır.

1896'da tanınmış opera sanatçısı Nadezhda Zadela ile evlenen sanatçı, bu dönemde uygulamalı sanatlarla karşı da yoğun bir ilgi duyarak sahne tasarımları, dekorlar ve kostümler de tasarlamaya başlamıştır. Bu dönemde Avrupa'da yükselen Art Nouveau stili ile de tanışan sanatçı, bu stile geleneksel Rus estetiği ve bakış açısını kazandırmak adına birkaç meslektaşı ile birlikte bir dergi kurarak sergiler düzenlemiştir. Daha sonraki dönemlerinde farklı sanat formlarını denemekteyken Sembolizm akımının Rusya'da önce edebiyat ve daha sonra da güzel sanatlarda ortaya çıkışı ile kendini bu akımda bulmaya başlayan sanatçı için Sembolizm, çalkantılı iç dünyasını ifade etmek için önemli bir çıkış yolu olmuştur (Url 3).

1902'de oğlunun ölümü üzerine bir sinir krizi yaşar ve sağlığı ciddi derecede bozular. Ömrünün son yıllarını bir akıl hastanesinde geçiren Vrubel, 1910'da öldüğü zamana kadar yine de birçok unutulmaz esere imza atmıştır fakat son yıllarında görme yetisi tamamen ortadan kalktığı için resim yapmayı bırakmak zorunda kalmıştır (Url 3).

Fransız sanat tarihçi Luois Reau'nun ifadesiyle Mikhail Vrubel "tüm hayatı boyunca yanlış anlaşılmiş ve bir enkaz gibi muamele görmüş fakat belki de 19. yüzyılın sonundaki Rus ressamlarının içindeki en büyük dâhiydi (Reeder, 1976, s. 323). Bu deha mertebesi ile ülkesindeki konumu adeta Dostoyevski'nin güzel sanatlardaki karşılığı olarak gösterilen Vrubel, Rus Rönesansı diyebileceğimiz bir dönemin başlangıcı için en güçlü etkiyi oluşturan sanatçıların başında gelmekteydi (Finger, 1917, s. 270).

Rus sanatçıları pek çok yönden o zamana kadar olmadığı kadar özgür kılmasıyla bir mihenk taşı olan Vrubel'in örnek teşkil eden çalışmaları, yaşamı ve sonrasında Rus Modernizmini etkilemeye devam etmiştir. O'nun özelliği, onun işlerindeki teknik çeşitlilik ve içerikte yakalamış olduğu derinliğin yanı sıra ulusal kimliğe de sahip olabilmesiydi. Bu yapıyla kendinden sonra gelecek ve Rusya'da modern resmi oluşturacak olan sanatçıları ve akımlar adına özgün bir kimlik oluşturan sanatçı, figüratif sanat icra etmesine rağmen hem soyutlama hem de soyut basamadığındaki akımlar için de fikir babası olmuştur. 1900'lerin başında ilhamını İzlenimcilikten alan bir grup Rus sanatçının katılımıyla oluşan *Mavi Gül* adlı topluluk, bunlara ilk belirgin örnektir. Bu sanatçı grubu, biçimsel olarak Vrubel'in renk paletini tekrarlamaktaydı. 1905'ten sonra ise tamamen farklı bir yol izlemeye başlayan Rus sanatında dış dünyanın sınırlayıcılığından özgürleşmek, en önemli element olarak öne çıkmaya başlamaktaydı. Rus sanatına bu unsurun ilk olarak Vrubel ile girmesi bile sanatçının ülkesinin sanatı adına oynadığı rolün büyüklüğünü gözler önüne sermektedir (Reeder, 1976, s. 333).

Vrubel ile başlayan bu, kısa süre içinde soyut sanata kadar kendine yol bulacaktı. O'nun çalışmalarındaki plastik yapı, kendinden sonra gelenlere, sanatçının iç dünyasını yansıtmada çizgi ve rengin ne derece etkili ve dışavurumcu olabileceğini göstermiştir. Oluşturduğu abartılar ve deformasyonlarla sergilediği zengin ruh halleri, duyguları harekete geçirmede son derece başarılıydı. Detaycı, dekoratif ve belirli renklerin kullanıldığı renk paleti ile kendine ifade yolu bulan yoğun

ifadeli figürleri, birçok farklı kaynaktan beslenerek oluşturduğu özgün yapının bir sonucudur. Birbirinden farklı yüzey ve alanlara yaptığı çalışmalardan biri olan sahne tasarımlarında da Bizans sanatı tutkusunun net olarak ortaya çıktığını görürüz. Vrubel'in bu tutkusu ve buna bağlı olarak gelişen tarzının etkilerini zaman içerisinde Kandinsky'nin erken dönem ağaç baskılarında ve tempera etütlerinde görmek mümkündür. Yine Maleviç ve Kandinsky'de doğal olmayan renklerin kullanımında da Vrubel'den öteye gidildiği açıktır (Reeder, 1976, s. 334). 20.yüzyılın bir başka öncü Rus akımı olan Konstrüktivizme bağlı önemli bir sanatçı Naum Gabo'nun ise Vrubel hakkındaki *"O'nun dehası, kendinden sonraki kuşağın yani bizim görsel bilincimizi şekillendirmekten sorumluydu. Vrubel, resim ve heykel sanatlarını akademik şekilcilikten özgürleştirdi. Resmin, plastik imgede ya da resimsel yaratımdaki en kritik unsuru olan temel görsel öğelerin yeniden hayata dönmesini sağladı. O'nun üzerimizdeki etkisi, Cezanne'ınki kadar kesindir. ... hatta Kübizm bile bizi çok şaşırtmamıştır,"* ifadesi Vrubel'in kendi kuşağı içinde olduğu kadar bundan daha da fazla, Rusya'da ve dünyada kendinden sonra gelecek birçok akım üzerindeki etkisini net biçimde anlatmaktadır (Reeder, 1976, s. 334). Vrubel, içinde bulunduğu Rus Sembolizminden sıyrılarak bundan çok daha fazlası olmuş, kendinden sonraki birçok belli başlı akımı etkilemiş ve ülkesinde modern resmin yapısını ve geleceğini belirlemiştir.

Mikhail Vrubel'in Sanatının Temel Unsurları ve Eserlerindeki Yansımaları

Vrubel'in sanatını anlamak için, önce içinde bulunduğu toplumda hangi unsurları reddettiğini ve hangilerini benimseyip kişisel bir tarza dönüştürdüğünü incelemeliyiz. İlk olarak realist görünümlü ve döneminin İzlenimciliği takip eden Rus sanatçıların arasında Ard-İzlenimci bir tavır benimsediğini belirtmemiz gerekir. Ard-İzlenimciliğin çizgi ve rengi abartarak ifadeyi zenginleştiren yapısının yanında, Sembolizmin gündelik hayatın tamamen dışında, eski dönemler temalarına ilgi duyan sanatçı, tarzını o yönde şekillendirmeye başlamıştır.

Biçim yönünden de resimsel dilinin anlaşılabilirliği, eğitim gördüğü atölyenin özellikleriyle doğrudan ilişkilidir. Pavel Chistyakov'un bir öğrencisi olan Vrubel, hocasının atölyesindeki eğitimin doğrultusunda, bir konunun resmedilmeye başlamasından önce onun planlara ayrılarak işe başlandığına ve daha sonra bu planların konuya ait bir temsil haline gelene kadar yumuşatıldığına tanık olmuştur ve bu durum, onun özgün tarzının oluşmasındaki en önemli etkenlerden biri haline gelmiştir. Vrubel, bu sistemi, ilk planı mümkün olduğunca ilerleterek değerlendirmiş ve Cezanne'ın stiline yakın bir hava yaratmayı başarmıştır (Reeder, 1976, s. 325).

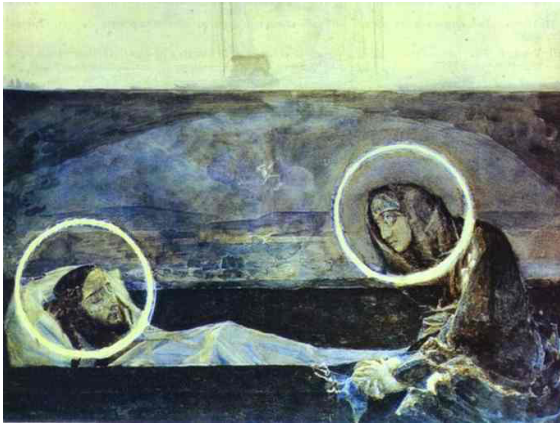
Bütün bu çeşitlilik (Hıristiyan konularını içeren ikonalar, Pan gibi Pagan halkbilim öğeleri ya da İblis gibi inanç temelli fakat edebiyat eserlerinden ilham alınmış karakterlerin yorumlanması gibi) ve biçimsel anlamda kendine özgülük, onun birbirinden farklı birçok uygulama alanı bulduğu görsel sanatlarda yetkin bir başarı sergilemesiyle sonuçlanır fakat onun en erken uygulama alanlarının ve tarzının en belirgin örneklerinin ikonalar olduğunu belirtmek gerekir. İkona, kelime karşılığı olarak *eikon* (tasvir) anlamına gelen Grekçe bir kelimedir ve ikona resminin çıkış noktasının Mısır'ın mumya resimleri olduğu görüşü yaygındır (Akkaya, 2000, s. 13). Bu da ikonalara sembolik bir güç ithaf edilmesinin kökeni gibi görünmektedir. Hıristiyan toplumlarında öğretici olmanın yanında ibadet amaçlı olarak yaygın olarak kullanılan ikonaların Ortodoks inanışlarındaki genel kutsal önemi ile modern sanatta var oluşu, Sembolizm akımının Antik ve Orta Çağ'ın değerlerine dönmek isteyen yapısına gayet uygun olmakla beraber, Rus sanatı ve Vrubel özelinde daha da önem arz etmekteydi. Vrubel'in erken dönem sanatında benimsediği bir diğer önemli unsurun Bizans ve Orta Çağ Rus sanatı olması, bu nedenle şaşırtıcı değildir. Erken dönem sanatını şekillendiren Bizans sanatına ait etütler, San Marco gibi İtalyan katedrallerinde gördüğü dekoratif yönü zengin mozaiklerden aldığı ilham ve kendi kültürünün inancı, O'nu Rus Ortodoks inancına ait kiliselerin ya da eşyaların süslemelerinde kullanılan ikonaların modern dönemde bir uygulayıcısı haline getirmekteydi.

Sanatçının çoğu çalışmasında bu süslemeci biçimsel tavrın yanı sıra ruhsal yönden zengin içerik ve sembolik anlatım dili göze çarpar.

Görsel 1: “Bakire ve Çocuk”, 1884

Bizans ikonografisinin sanat yoluyla bu dünya ile diğeri arasında bir bağlantı oluşturması, Vrubel’in büyük ilgisini çekmekteydi ve 1884’te Kiev’deki Aziz Cyrill Kilisesi için yapacağı Bakire ve Çocuk ikonası için bu tarzı kullanmayı düşünüyordu fakat bu dönemde Venedik’teki San Marco Katedrali mozaiklerini ve İtalya’daki büyük ustaların eserlerini de incelemeye gitmişti. Ortaya çıkan çalışmada, (Görsel 1) figürlerin ruhsal yaşamını simgeleyen ve doğrudan izleyiciye bakan büyük gözler ilgi çekicidir ve bu durum, figürlerin peygamberlere özgü bir bilince sahip olarak ölümlülerin algılayamadığı şeyleri sezebildiğini ifade etmektedir. Ayrıca ağzın etrafındaki çizgiler de sonsuz hüznün ve tutkuyu açığa vurur (Byrns, 1979, s. 39). Kumaş kıvrımları, dalgın yüz ifadeleri ve renklerdeki zenginlik ve özellikle altın renginin kullanımı, sanatçının içinde büyüdüğü Rus Ortodoks kültür ve inanç çevresinin bir yansıması olarak net şekilde görülmekte olduğu kadar Venedik’te gördüğü çalışmalardan aldığı ilhamı da içinde barındırır (Url 3). Burada sanatçının tipik bir ikona ressamı olarak dini bir konuyu ele alışında kutsal figürleri belli bir stilizasyon çerçevesinde tasvir ettiğini görmekteyiz.

Görsel 2: “Pieta”, 1887.

Görsel 3: “Peygamber Ezekeil’in Vizyonu”, 1906.

GörSEL 4: "Altı kanatlı Seraphim (Melek)", 1905.

GörSEL 5: "İsa Gethsamene'de", 1888.

Zaman içerisinde gerek doku oluşturmada gerekse ifadeyi ortaya çıkartmada kişisel tarzını yaratan sanatçı, çağdaşlarından ayrılmaktaydı. Sanatında belirli bir renk paleti oturmaya başlıyordu. Bu dikkat çeken renkler; genel olarak mavinin belirli tonları, mor, pembe ve soluk yeşildi ve oluşturduğu mozaik dokusuna katkıda bulunmaktaydı (Reeder, 1976, s. 327).

Vrubel'in kullandığı konu ve figürlere bakıldığında genel olarak Ortodoks Rus inanisinden karakterler ve genel kutsal ikona elemanlarının yerleşimini görebileceğimiz yapılar olabileceği gibi Rus halkbiliminden öyküsünü alan farklı karakterleri de görebiliriz.

Sembolizmin Avrupa'da yayılması ile Rusya'da kendine yayılma alanı bulması şaşırtıcı olmayan şekilde paralel olmuştur. Edebiyat, güzel sanatlar ve müzikte Sembolizm, Rus sanatçılar arasında önemli bir akım haline gelmekteyken, halkbilim temaları da öne çıkmaktaydı.

Özellikle Vrubel'in Kiev'den Moskova'ya yerleşmesi ile başlayan süreçte dönemin önemli bir sanat patronu olan Savva Mamontov'un Vrubel'den kendisi için bir seri iş üretmesini istemesi, sanatçıya yeni bir vizyon kazandırır. Bu dönemde Rus folkloruna ait biçim ve konuları, efsaneleri daha çok resmettiğini gördüğümüz Vrubel, tarzını güçlendirmeye devam etmekteydi (Url 2).

Sembolistlerin konu seçiminde oluşturdukları karakterlere baktığımızda geçmiş kültürlerle bir yönelme olduğu belirgindir. Sembolist sanatçılar, Yunanlardan, erken dönem Hıristiyanlardan, Gnostiklerden, inanç dışı tarikatlar ve apokrif metinlerden öznel bir şekilde seçerek kendilerine özel bir mitoloji, bir sistem kurmuşlardır (Gerould, 2009, s. 82). Vrubel'in oluşturduğu karakterler de kendine özgü, olabildiğince belirgin, zaman içerisinde olgunlaşan ve kendi inançlarının yanı sıra düşünce dünyasının ekseninde kendilerini göstermekteydi.

Avrupa'nın diğer *fin de siècle* (yüzyıl sonu) sanatçıları gibi Vrubel de edebiyat karakterlerine çekim duymaktaydı. Vrubel'in en tanınmış figürlerinden biri olan *İblis* karakteri de Mikhail Lermontov'un *İblis* şiirinden esinlendiği bir karakterdi. 1985 yılında bu metafizik figür üzerine çizimler yapmaya

başlayan sanatçı, onu saman içerisinde birçok farklı teknikle betimleyerek her seferinde daha kompleks bir hale getirmekteydi (Reeder,1976, s. 331).

Görsele 6: "Oturan İblis", 1890.

Oturan İblis'te (Görsele 2) Vrubel'in resmettiği, şiirin başlangıcındaki iblisteki boşluk ve ümitsizliğin görsel betimlenmesidir. Kristalleştirilmiş renkler de yine iblise ait soğuk bir cansızlık ve sterillik ortaya koymaktadır. İblisin arzu eksikliği ve potansiyel enerjisi arasındaki çatışma, yüzündeki melankoli, vücudundaki kaslar ve kenetlenmiş parmaklarında ifadesini bulmaktadır (Reeder,1976, s. 331). Şeytani ya da kötücül görünmemekte olan bu figürün güçlü duruşu ve uzaklara bakan ciddi bakışları vardır. Vrubel'in kendisi iblisi, "erkek ve kadın görünüşlerini birleştiren, acı çekmek kadar kötü olmayan ve yaralı bir ruh, güçlü ve asil yönü olan bir varlık" olarak tanımlamıştır. İblisin kötü bir varlık olduğuna dair dini görüşü reddettiğine şahit olduğumuz bu çalışmada sanatçı, iyi ve kötü ya da İsa ve İblis arasındaki sınırların bulanıklaşmasını sağlamıştır (Ural 3). Bu bakış açısıyla bireyin kendisine, onun manevi var oluşuna odaklanmak, dinin belirleyiciliğine tercih edilmiştir.

Görsele 7: "Pan", 1889.

Fin de siècle düşüncesinde mitolojinin önemli bir yeri vardı ve Pan karakteri de özellikle edebiyatta hüküm süren tanrısal bir kişilik olarak oldukça yaygın olarak kullanılmaktaydı (Gerould, 2009, s.81). Bunun gibi çalışmalarında görülen, onun kaynağını Rus halk folklorundan aldığı temalar olmasının yanı sıra yine birçok eski kültürde var olan bir karakteri seçip öznelleştirerek yeniden yorumlamasıydı.

Görsel 8: “Kuğu Prenses”, 1900.

Vrubel’in Rus halkbilimine ait en önemli ve bilinen temalarından biri Kuğu Prenses’dir (Görsel 8). 1900 yılında yapılmış olan bu çalışma, izleyicinin gözünde 1877’deki ilk gösterimi yapılan Tchaikovsky’nin Kuğu Gölü Balesi ile adeta bütünleşmesi sebebiyle özel bir konuma gelmiştir. Yarı kadın yarı kuğu bir görüntüsü olan bu Prenses, sanatçının insan ve doğa arasındaki bağı kurgulayan bir metamorfoz betimlemesidir (Reeder, 1976, s. 330). Soğuk bir kuzey manzarası içerisinde, mücevherlerle kaplı geleneksel Rus başlığı giymiş olan bu genç kızın sahip olduğu görkemli beyaz kuğu kanatları, onun ikili yaşamına vurgu yapar. İri ve izleyiciye doğrudan bakan gözleri, Vrubel’in portreciliğinin en önemli unsurlarından biridir ve kökeni sanatçının Bizans sanatından aldığı etkiye dayanır. Özellikle Aziz Cyrill’de resmettiği bakire tasvirlerinde de bu unsur göze çarpar (Url 3).

Sonuç

19.yüzyılın bütün kazanım ve götürülerini bünyesinde barındıran yüzyıl sonu sanatının en belirgin ve etkili sanatçılarından Mikhail Vrubel, Rus Sembolizmde olduğu kadar kendinden sonra gelecek birçok sanatçı ve grubu da doğrudan etkileyen bir sanatçı olmuştur. O’nun figüratif sanatın biçimsel yapısına getirdiği değişim, deformasyon, abartı, süslemeci anlatım ve doğa dışı renklerin kullanımı, onun Gerçekçilik karşısındaki büyük reddini ortaya koymaktaydı. Bu isyan duygusu, salt biçimsel bir öge olmayıp biçimsel elemanların kullanımı yoluyla yoğun bir duygu ve içerik dışavurumunun yolunu açmaktaydı. İzole yapısı ile insanlardan ayrılan Vrubel’in çağdaşları arasından sıyrılması da sanatçının sıra dışı inanışlarının ve ülkesindeki sanatın gidişatından farklı yönde giden çizgisinin bir sonucudur. Üretken ömrünün son yıllarını bir akıl hastanesinde geçirerek ölen sanatçının içerik yönünden zengin, dini ve metafizik varlıklarla dolu resimlerinin betimlemesinde seçtiği biçimsel yolların, bu yoğun içeriği iletmede son derece farklı ve kendine özgü olduğu açıktır.

Figüratif sanatın gittikçe soyutlamaya ve soyuta doğru yönelmesinde, biçimlerin en öz şeklinin ortaya çıkmasında, Rus sanatının modern dönemi açısından Vrubel’in katkısı büyüktür. Planları ve figürleri hem süslemeci bir detaycılıkla hem de olabildiğince tam ve bütünleşik halleriyle ele alan Vrubel’in sınırlı renk paleti de bu bütüncül ve doğaüstü yapıya destek verir ve konunun fizikötesi boyutunu güçlendirir.

Sanatını oluştururken keşfettiği birçok farklı kültür ve yapı ile teknik, onun ufkunun gelişmesine ve kendi çok yönlü sanatı da kendi inanç ve kültürüne ait fakat modern örnekler üretebilmesine olanak tanımıştır. Rus halk kültürüne ait birçok unsur ya da kendiyile özdeşleştirdiği edebi karakterler de

onun sanatının en verimli ve sıra dışı örnekleri arasında girmiştir. Hıristiyan ve özellikle Rus Ortodoksları için ibadet açısından da önemli olan ikonaların yapımında gösterdiği özgün yaklaşım ile ise sanatçı, döneminde özel bir konumda bulunmaktadır.

Mikhail Vrubel, bütün bu özellikler nedeniyle modern akımlar içerisinde kendine özgün ve değişmez bir yer bulmuş, ülkesinin modern periyoddaki resminin temel ilkelerini çizen dahi bir sanatçı olarak gösterilmektedir.

Kaynakça

- Akkaya, T. (2000). *Ortodoks İkonaları*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Barberis-Grasser, M-A. (1993). "Romantizm. Milli Bilinci Canlandırın Akım". *Thema Larousse*. İstanbul: 5. cilt, 86-87.
- Byrns, R. H. (1979). The Artistic Worlds of Vrubel 'and Blok. *The Slavic and East European Journal*, 23(1), 38–50. <https://doi.org/10.2307/307798>
- Finger, J. (1917). Décadence in Russian Art. *Arts & Decoration (1910-1918)*, 7(5), 241–272. <http://www.jstor.org/stable/43808975>
- Gerould, D. (2009). The Symbolist Legacy. *PAJ: A Journal of Performance and Art*, 31(1), 80–90. <http://www.jstor.org/stable/30131091>
- Little, S. (2006). *İzmler-Sanati Anlamak*. (Çev: D. N. Özer). İstanbul: Yapı Yayıncılık. s.66-67.
- Öndin, N. (2019). *Modern Sanat*. İstanbul: Hayalperest.
- Reeder, R. (1976). Mikhail Vrubel': A Russian Interpretation of "fin de siècle" Art. *The Slavonic and East European Review*, 54(3), 323–334. <http://www.jstor.org/stable/4207296>
- Şenyapılı, Ö. (2004). *Romantizm*. İstanbul: Boyut Yayınları, s4, 48.
- URL 1: Fin de siècle, <https://www.britannica.com/art/fin-de-siecle-style>, Erişim tarihi: 01,06,2022.
- URL 2: Sarabianov, Andrei D. "Mikhail Aleksandrovich Vrubel". <https://www.britannica.com/biography/Mikhail-Aleksandrovich-Vrubel>, Erişim tarihi: 02.06.2022.
- URL 3: Anonim, "Mikhail Vrubel Russian Painter And Theater Designer". <https://www.theartstory.org/artist/vrubel-mikhail/> Erişim tarihi: 02,06,2022.

Görsel Kaynakça

- Görsel 1:** https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vrubel_Madonna_Kiev.jpg
- Görsel 2:** <https://www.wikiart.org/en/mikhail-vrubel/piet-1887>
- Görsel 3:** <https://www.wikiart.org/en/mikhail-vrubel/fallen-demon-1902>
- Görsel 4:** <https://www.wikiart.org/en/mikhail-vrubel/the-six-winged-seraph-1905>
- Görsel 5:** <https://www.wikiart.org/en/mikhail-vrubel/christ-in-gethsemane-1888>
- Görsel 6:** <https://www.wikiart.org/en/mikhail-vrubel/seated-demon-1890>
- Görsel 7:** <https://useum.org/artwork/Pan-Mikhail-Vrubel>
- Görsel 8:** <https://www.wikiart.org/en/mikhail-vrubel/the-swan-princess-1900>